

Capitol 18 – INFRASTRUCTURA SOCIAL, FACTOR DE DEZVOLTARE DURABILĂ ȘI DE CREȘTERE INCLUZIVĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Chapter 18 – SOCIAL INFRASTRUCTURE, FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND INCLUSIVE GROWTH IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Aliona BALAN¹

Abstract

Education plays a fundamental role in the development and progress of a nation. The quality of education largely depends on the presence of a developed educational infrastructure. A developed educational infrastructure not only equips individuals with the necessary skills and knowledge, but also stimulates economic growth and social cohesion. Assessment of educational infrastructure is essential to identify strengths, weaknesses and areas for improvement. In this article, we aim to carry out an assessment of the educational infrastructure in the Republic of Moldova, focusing on key aspects, achievements and current issues.

Keywords: educational infrastructure, public spending, GDP, investment in education.

JEL Classification: H52, H54, I20

Introducere

În fiecare țară, nivelul de educație reprezintă un factor important pentru dezvoltarea și prosperitatea sa viitoare, iar infrastructura educațională constituie baza unui sistem de învățământ eficace și de succes.

Infrastructura educațională cuprinde o gamă largă de resurse fizice și intangibile care facilitează învățarea și dezvoltarea pentru elevi, profesori și întreaga comunitate. De la clădiri școlare și săli de clasă la tehnologie, biblioteci, laboratoare, metode de predare, tehnologii educaționale, o infrastructură educațională bine dezvoltată pune bazele unui sistem educațional eficient și incluziv, joacă un rol important în promovarea unui mediu de învățare favorabil și în asigurarea unei educații de calitate pentru elevi. Prin edificarea instituțiilor de învățământ și prin facilitarea accesului la acestea, autoritățile pot stimula implicarea în procesul educațional și pot eleva nivelul de alfabetizare al cetățenilor.

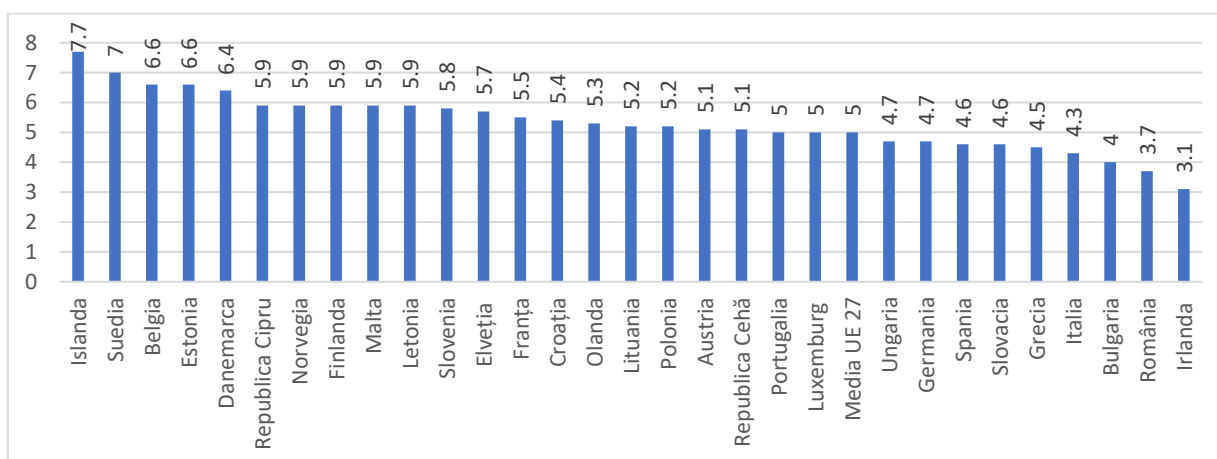
Infrastructura educațională este esențială pentru asigurarea incluziunii sociale și a egalității de șanse. Școlile accesibile persoanelor cu dizabilități, dotate cu facilități adecvate și tehnologii asistive, creează un mediu propice pentru integrarea lor în procesul de învățământ.

Investiția în sfera educației reprezintă un indicator fundamental al determinării unei națiuni de a promova cunoașterea și dezvoltarea capitalului uman. În cadrul Uniunii Europene, alocările financiare pentru educație rămân semnificative. Conform datelor furnizate de Eurostat în anul 2020, statele membre ale UE alocă în medie aproximativ 5,0% din Produsul Intern Brut (PIB) pentru educație, ceea ce subliniază un angajament financiar deosebit de important în acest domeniu (Eurostat, 2020).

În Republica Moldova, între anii 2016 și 2023, procentul alocat din PIB pentru cheltuielile publice în domeniul educației a înregistrat o evoluție fluctuantă. Acest procent a crescut inițial de la 5,3% la 6,1%, dar înregistrează o scădere, ajungând la 5,1% în anul 2023, conform datelor furnizate de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova.

¹ Conf. univ. dr., Academia de Studii Economice din Moldova, balan.a@ase.md

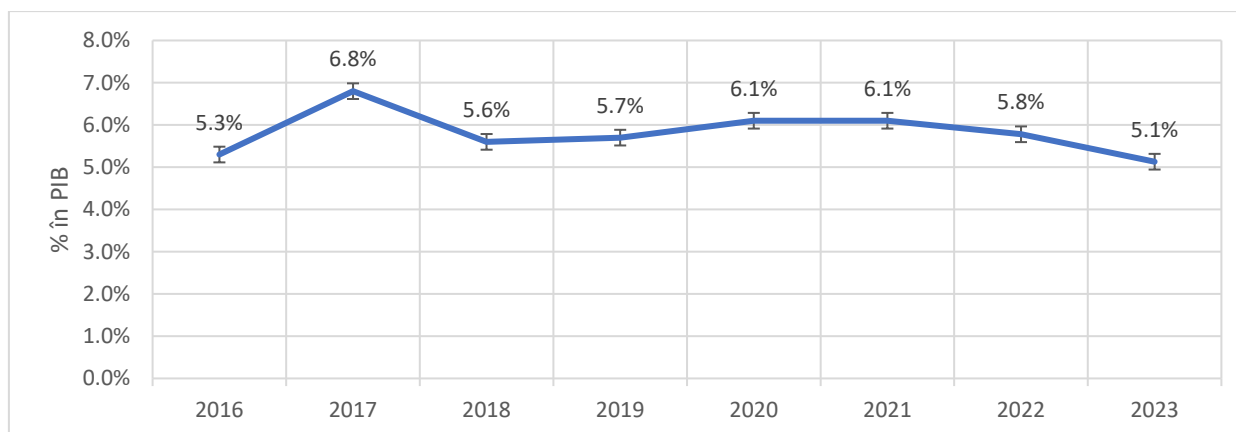
Figura 1. Ponderea în PIB a cheltuielilor publice pentru educație în Uniunea Europeană, în anul 2020, aspecte comparative(%)

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [7]

Deși ca pondere în PIB cheltuielile bugetare pentru educație sunt mari, în cifre absolute ele rămân a fi insuficiente (în 2023, 14,6 mlrd. lei).

Figura 2. Ponderea în PIB a cheltuielilor publice pentru educație în Republica Moldova (%)

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [4]

Procentul alocat educației din PIB se situează la nivelul unor țări europene, însă acesta nu este suficient pentru a aborda integral toate provocările cu care se confruntă sectorul educațional din Republica Moldova.

Material și metodă

În cadrul cercetării, au fost utilizate metode științifice generale și speciale de cercetare a proceselor și fenomenelor social-economice, în special s-au utilizat metode precum analiza, sinteza, deducția, inducția, metoda abstracției științifice.

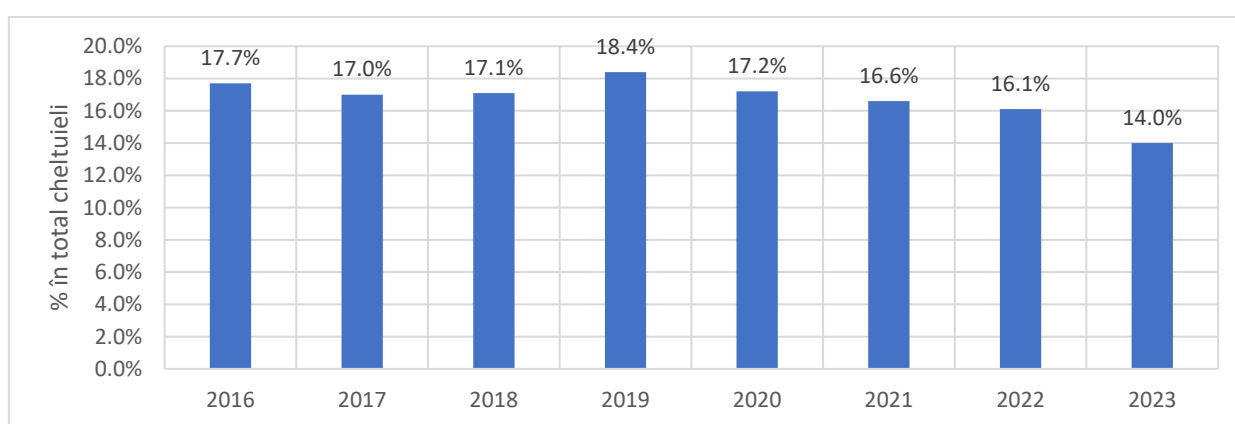
Suportul informațional al cercetării îl reprezintă atât publicațiile științifice la nivel național, cât și studiile internaționale, rapoartele anuale elaborate de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, datele prezentate de Ministerul Educației și Cercetării, datele publicate de Eurostat, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Banca Mondială și alte resurse informaționale.

Rezultate și discuții

Cheltuielile statului pentru educație pot fi considerate un indicator al stării infrastructurii educaționale dintr-o țară. Aceste cheltuieli reflectă resursele financiare pe care guvernul le alocă pentru a susține sistemul educațional și furnizează informații despre nivelul de finanțare, prioritățile guvernului în ceea ce privește educația și accesibilitatea la educație.

Republica Moldova direcționează o proporție semnificativă din Bugetul Public Național (BPN) către domeniul educației. Procentul cheltuielilor publice destinate educației în totalul cheltuielilor BPN a cunoscut variații în perioada 2016-2023. După o creștere de la 17,7% în 2016 la 18,4% în 2019, acest indicator a înregistrat o scădere în 2020, ajungând la 17,2% ca urmare a impactului pandemiei COVID-19. Mai apoi, acest procent s-a redus și mai mult la 14% în anul 2023.

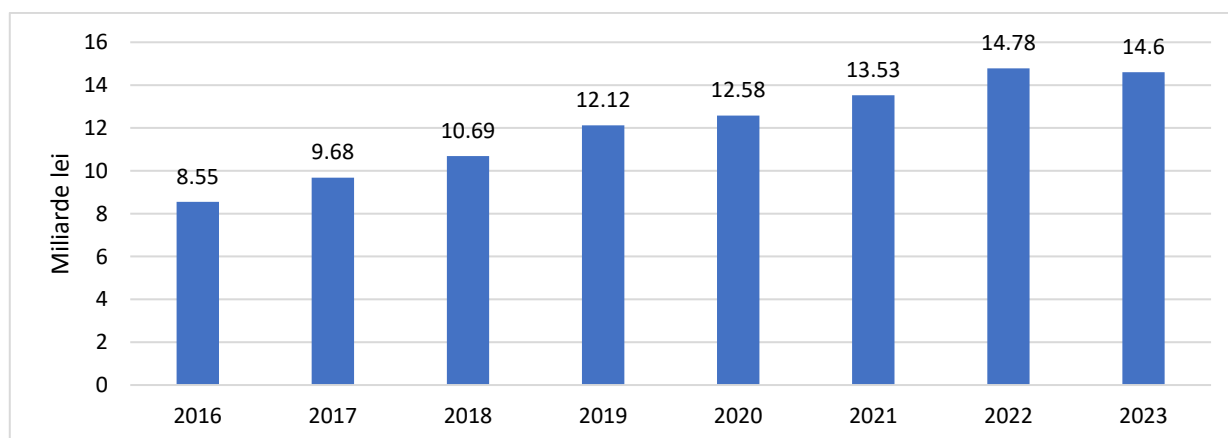
Figura 3. Evoluția ponderii cheltuielilor publice pentru educație în totalul cheltuielilor BPN în Republica Moldova

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [4]

Deși sumele cheltuite în domeniul educației au înregistrat o creștere constantă în termeni absoluți (trecând de la 8,55 miliarde de lei în 2016 la 14,78 miliarde de lei în 2022), totuși, această creștere financiară nu a reușit să satisfacă necesitățile sectorului educațional, care își propune să pregătească o forță de muncă competitivă pentru economia globală. MEC, 2022). În anul 2023 volumul finanțării sectorului educațional v-a constitui 14,6 mlrd. lei, cu 182 mil. lei sau cu 1,2% mai puțin comparativ cu anul 2022.

Figura 4. Cheltuieli publice pentru educație (evoluție în valoare absolută, mlrd.lei)

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [4]

Cheltuielile pentru educație nu sunt singurul indicator al stării infrastructurii educaționale.

Una dintre componentele principale ale unei infrastructurii educaționale puternice este *starea fizică a școlilor și disponibilitatea facilităților necesare*.

Conform datelor Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova, în anul de învățământ 2022/23 în țară activau 1218 instituții de învățământ primar și secundar general, 90 de instituții de învățământ profesional tehnic (41 de școli profesionale, 36 de colegii, 13 Centre de excelență) și 21 de instituții de învățământ superior (MEC, 2023).

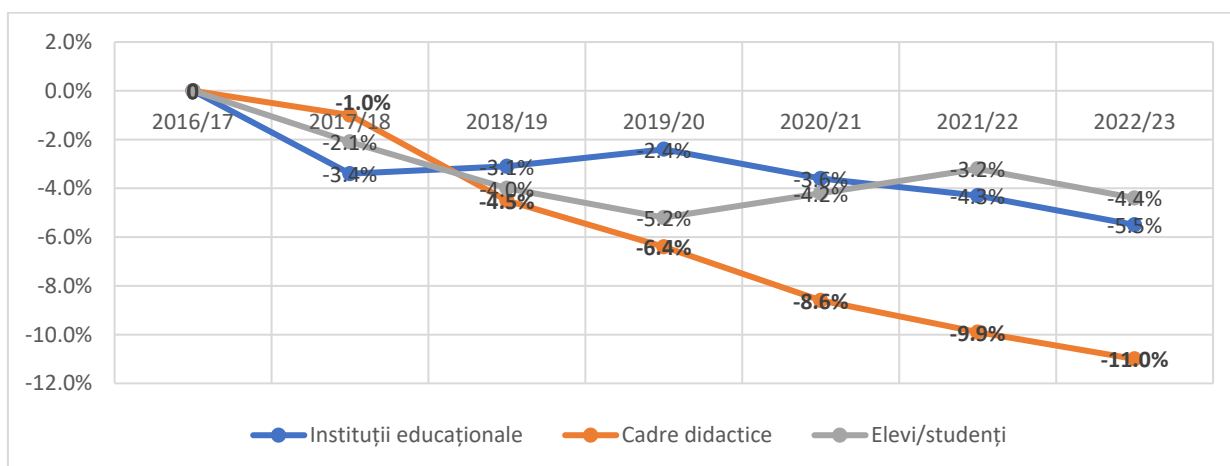
În anul de învățământ 2022/2023, în comparație cu 2016/2017, s-a constatat o reducere a numărului de instituții educaționale, înregistrându-se o scădere de 5,5%. În același timp, numărul cadrelor didactice a înregistrat o scădere de 11%, iar numărul de elevi/studenți s-a redus cu 4,4%.

Tablul 1. Numărul de instituții educaționale, cadre didactice și a elevilor/studenților în Republica Moldova

Anul de învățământ	Instituții educaționale	Cadre didactice	Elevi/studenți
2016/17	1407	38020	457246
2017/18	1358	37628	447758
2018/19	1364	36305	439115
2019/20	1373	35582	433548
2020/21	1356	34754	438251
2021/22	1346	34257	442358
2022/23	1329	33843	437231

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [2]

Figura 5. Numărul de instituții educaționale, cadre didactice și a elevilor/studenților, modificare față de anul de învățământ (2016/2017, %)

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [2]

În intervalul 2016-2023, observăm o tendință de diminuare a tuturor parametrilor analizați, cu mențiunea că scăderea numărului de cadre didactice a avut un ritm mai accentuat în comparație cu reducerea efectivelor de elevi/studenți și al numărului de instituții educaționale.

Scăderea numărului de elevi/studenți, contextul socio-economic, provocările în piața muncii și migrația masivă a populației, inclusiv a profesorilor, sunt factorii primari ce au contribuit la transformări semnificative, atât în termeni cantitativi, cât și calitativi, a forței de muncă din sistemul educațional din Republica Moldova în decursul ultimului deceniu.

De asemenea, creșterea diferenței dintre salariul lunar mediu al profesorilor în învățământ și salariul lunar mediu din economie a exacerbant problema atragerii insuficiente de cadre didactice către această profesie. În prezent, remunerația din sectorul educațional nu conferă tinerilor un statut social adecvat, în ciuda complexității și importanței acestei profesii.

În pofida numărului mare de *instituiții de învățământ primar și secundar*, multe instituții din țară, în special din zonele rurale, nu au infrastructură și facilități adecvate. Majoritatea acestor instituții se confruntă cu probleme precum spațiu inadecvat în clasă, facilități sanitare slabe, acces limitat la tehnologie etc. Centrele urbane au școli mai bine echipate și profesori mai calificați, în timp ce școlile rurale se luptă cu facilități și resurse limitate. Această disparitate afectează calitatea educației și oportunitățile disponibile elevilor din diferite regiuni ale Republicii Moldova.

Potrivit unui studiu realizat de Banca Mondială, aproximativ 40% din instituțiile de învățământ din Republica Moldova necesită renovare sau reconstrucție substanțială (WB, 2015). Totodată, există o lipsă de echipamente și tehnologie moderne în școli, ceea ce împiedică adoptarea practicilor de predare inovatoare.

În ceea ce privește învățământul terțiar, în anul universitar 2022/23, în Republica Moldova activau 21 de instituții de învățământ superior. Cu toate că în țară se află mai multe instituții de învățământ superior, care furnizează o varietate de programe de studiu și oportunități extinse de cercetare, finanțarea limitată și emigrarea creierelor reprezintă probleme semnificative în calea creșterii și dezvoltării sectorului de învățământ superior. Investițiile adecvate în cercetare și inovare sunt esențiale pentru retenția talentului local, atragerea studenților străini și stimularea competitivității țării în economia globală a cunoașterii.

Accesul la educație este un alt element cheie în cadrul infrastructurii sociale a unei țări, reflectând în ce măsură aceasta oferă oportunități egale pentru dezvoltarea și îmbunătățirea calității vieții cetățenilor săi. Un indicator important pentru evaluarea accesibilității educaționale într-o țară este rata brută de cuprindere. În Republica Moldova, pentru anul universitar 2022/23, rata brută de cuprindere în sistemul educațional la diferite niveluri a fost următoarea: învățământul primar – 107,1%; învățământul gimnazial – 103,9%; învățământul secundar – 83,0%; învățământul terțiar – 64,5% (MEC, 2023). Cu toate acestea, disparități semnificative persistă în zonele rurale, unde accesul la o educație de calitate rămâne limitat din cauza infrastructurii inadecvate și a dificultăților legate de transport.

În ultimii ani, școlile din mediul rural cu un număr scăzut de elevi au fost închise, iar elevii de la aceste școli sunt duși cu autobuzul la școli din satele din apropiere. Acest proces de consolidare al școlilor va fi continuat în contextual declinului demografic cu care se confruntă Republica Moldova, dar în același timp trebuie asigurate măsuri adecvate pentru copiii din satele unde aceste școli se închid, îmbunătățită rețeaua de transport școlar pentru a permite fiecărui elev din mediul rural acces la educație de calitate.

Raportul dintre numărul de profesori și numărul de elevi reprezintă un alt element important al infrastructurii educaționale. Acest raport reflectă gradul de disponibilitate a resurselor umane în învățământ și poate influența calitatea educației oferite. Un raport redus între elevi și profesori, în general, se traduce prin acordarea unei atenții mai personalizate și, în consecință, prin îmbunătățirea rezultatelor în procesul de învățare.

Eforturile depuse pentru coordonarea rețelei școlare au condus la îmbunătățirea unor indicatori de eficiență internă a sistemului educațional, cu accent pe raportul elevi/cadru didactic, care a înregistrat creșteri în ultimii 10 ani, în special în învățământul primar din mediul urban. Cu toate acestea, această cifră a înregistrat progrese minime în zonele rurale.

În ciuda unor îmbunătățiri, sistemul educațional din Republica Moldova prezintă în continuare un dezechilibru de gen semnificativ la toate nivelurile, femeile reprezentând în medie aproximativ 70% din totalul cadrelor didactice. Declinul demografic din comunitățile rurale, în special în rândul tinerilor, este rezultatul lipsei oportunităților de angajare, infrastructurii subdezvoltată și lipsa perspectivei unui nivel de trai decent în viitorul apropiat. Această problemă agravează deficitul de cadre didactice calificate în mediul rural, cu un accent deosebit asupra tinerilor.

În contextul epocii digitale, *integrarea tehnologiei* în educație capătă o relevanță tot mai crescută. Aducerea în școli și instituții de învățământ a tehnicilor și a instrumentelor informatice reprezintă în prezent un element fundamental al infrastructurii educaționale.

Disponibilitatea mijloacelor de tehnologie informațională și comunicații (TIC) în instituțiile de învățământ din Republica Moldova rămâne redusă datorită accesului limitat la internet, resurselor financiare insuficiente alocate pentru modernizarea sectorului educațional. Acest lucru generează dificultăți în ceea ce privește implementarea eficientă a instruirii asistate de calculator și a gestionării educaționale informatizate. Ca referință, în medie, se constată că un calculator revine la 9 elevi, ceea ce subliniază nevoia de a îmbunătăți infrastructura TIC în școlile din țară.

Performanța elevilor poate fi considerat ca un indicator al sănătății infrastructurii educaționale. Deși nu se concentrează direct pe aspectele fizice ale infrastructurii, performanța elevilor în evaluările naționale și internaționale poate oferi informații despre calitatea sistemului de învățământ și despre modul în care infrastructura educațională îi influențează [6].

Evaluările PISA (Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor) pentru Republica Moldova, desfășurate în perioada 2009-2018, demonstrează progrese, cu precădere în ceea ce privește competențele de Citire/Lectură și Matematică (înregistrând creșteri de +36 și, respectiv, +24 de puncte). Cu toate acestea, progresul în domeniul Științelor a fost mai moderat, cu o creștere de +15 puncte [14].

Cu toate acestea, scorul mediu obținut de Republica Moldova în toate etapele evaluărilor PISA continuă să fie inferior scorului mediu al țărilor membre ale Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD). Rezultatele obținute de Republica Moldova în anul 2018 sunt comparabile cu cele înregistrate de țări precum România, Bulgaria, Muntenegru, Chile și Uruguay.

Chiar dacă Republica Moldova a făcut anumite progrese în dezvoltarea infrastructurii educaționale, există încă numeroase provocări care rămân nerezolvate. Aceste provocări includ finanțarea insuficientă, accesul limitat la educație de calitate în zonele rurale și necesitatea îmbunătățirii formării cadrelor didactice. Pentru a depăși aceste dificultăți și pentru a aduce îmbunătățiri sistemului educațional, este esențial ca Guvernul să se concentreze asupra următoarelor aspecte:

- Sporirea alocărilor financiare destinate educației, cu un accent special pe modernizarea școlilor și echiparea acestora cu facilități și tehnologie moderne.
- Reabilitarea și modernizarea infrastructurii preșcolare și școlare din mediul rural, cu sprijin acordat grădinițelor și școlilor din zonele caracterizate de rate scăzute de înscriere și performanțe școlare deficitare, precum și de rate mari de abandon școlar.
- Lansarea de programe specifice pentru a combate disparitățile educaționale dintre mediul urban și rural, inclusiv prin îmbunătățirea opțiunilor de transport pentru elevii din regiunile izolate.
- Îmbunătățirea procesului de formare și dezvoltare profesională a profesorilor pentru a-i dota cu competențe și cunoștințe moderne în predare și tehnologie.

- Creșterea investițiilor în infrastructura învățământului superior și în infrastructura cercetării. Finanțarea cercetării și inovării în Republica Moldova se ridică la aproximativ 6,6 euro per capita, ceea ce reprezintă doar o zecime din media europeană (MEC, 2022). Alocarea resurselor pentru activitățile de cercetare științifică se situează la aproximativ 0,23% din PIB, ceea ce reprezintă o sumă semnificativ mai mică decât cea alocată de țările europene.

- Furnizarea de echipamente specializate pentru instituțiile de învățământ destinate copiilor defavorizați, inclusiv pentru elevii cu cerințe educaționale speciale, pentru a asigura egalitatea de șanse în educație.

Pentru a construi un viitor mai incluziv și mai prosper, Republica Moldova trebuie să-și intensifice eforturile în vederea reducerii decalajului educațional dintre mediul urban și cel rural, să ofere o formare cuprinzătoare a cadrelor didactice și să promoveze dezvoltarea profesională, precum și să aloce resurse adecvate pentru sistemul educațional.

Prin investiții în infrastructura educațională și dezvoltarea capitalului uman, Republica Moldova poate să asigure un viitor mai promițător și mai durabil pentru cetățenii săi, contribuind astfel la progresul societății în ansamblu.

Concluzii

Infrastructura educațională este un factor determinant al calității educației și al perspectivelor de viitor al Republicii Moldova. Oferind acces la educație de calitate, încurajând cercetarea și inovarea, eliminarea decalajelor socio-economice și promovarea învățării pe tot parcursul vieții și a angajamentului comunității, infrastructura educațională pune bazele unei societăți mai incluzive, prospere și bazate pe cunoaștere.

Evaluarea infrastructurii educaționale din Republica Moldova evidențiază atât progresul, cât și domeniile care necesită atenție. Deși s-au înregistrat progrese în îmbunătățirea accesului la educație, disparitățile regionale în infrastructură și facilități, precum și provocările în învățământul superior și cercetare, necesită eforturi continue din partea guvernului și a părților interesate.

Finanțarea insuficientă reprezintă un obstacol semnificativ în ceea ce privește asigurarea accesului la educație, formarea profesorilor și dotarea cu facilități adecvate, ceea ce, în final, afectează calitatea educației în Republica Moldova.

Este imperativ ca Republica Moldova să-și intensifice eforturile de investiții în sistemul de învățământ și să aloce o pondere mai mare din PIB pentru domeniul educației. Pentru dezvoltarea infrastructurii educaționale pe termen lung, este necesar un angajament financiar sporit pentru a aborda provocările actuale și pentru a îmbunătăți facilitățile educaționale în întreaga țară.

Acordând prioritate educației Republica Moldova poate asigura un viitor mai prosper pentru populația tânără și poate asigura o forță de muncă calificată și educată, pregătită să răspundă cerințelor economiei globale.

**Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului 20.80009.0807.29 Perfecționarea mecanismelor de aplicare a instrumentelor inovatoare orientate spre creșterea durabilă a bunăstării populației Republicii Moldova, în cadrul Programului de stat.*

Bibliografie

- Balan, A. Social infrastructure-an important factor of regional development. In: *Economics, Social and Engineering Sciences EcoSoEn*. ULIM, 2023, an.6, nr.2, pp. 5-11, ISSN 2587-344X. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/5-11_39.pdf
- Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. Date statistice generale privind domeniul Educație, anul de studii 2022-2023. Disponibil: <https://mecc.gov.md>
- Ministerul Educației Și Cercetării. Strategia De Dezvoltare „Educația 2030”. Disponibil: <https://gov.md/sites/>
- Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. Raport privind executarea bugetului public national. Disponibil: <https://date.gov.md/ckan/ro/dataset/15071-raport-privind-executarea-bugetului-public-national>
- Lubienski, S.T. (2013). *The Public School Advantage: Why Public Schools Outperform Private Schools*. University of Chicago Press.
- Earthman, G. I. (2002). *School Facility Conditions and Student Academic Achievement*. University of California, Los Angeles.
- Eurostat. (2020). Education spending as a share of gross domestic product (GDP) in Europe in 2020. <https://www.statista.com/statistics/1073151/education-spending-in-eu-countries/>
- The World Bank. (2021). *Moldova Education Report*. Disponibil: <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/publication/moldova-education-report>
- UNICEF. (2020). *Moldova – Education*. Disponibil: <https://data.unicef.org/country/mda/>
- OECD. (2020). *Education at a Glance 2020*. Disponibil: https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2020_eag-2020-en
- OECD. (2018). *PISA 2018 Results*. Disponibil: <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm>
- Global Innovation Index 2022 <https://www.globalinnovationindex.org>
- UNESCO. (2021). *Moldova Education Data*. Disponibil: <http://data.uis.unesco.org/>
- OECD. *PISA 2018 Results (Volume I)*. Disponibil: https://read.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2018-results-volume-i_5f07c754-en#page1
- World Bank. (2021). *World Development Indicators*. Disponibil: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>